

Онищенко С.В.

к.е. н., доцент,

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
доцент кафедри фінансів і банківської справи

Полтава, Україна

sponomarenko@list.ru

АНАЛІЗ ІСНУЮЧОЇ В УКРАЇНІ СИСТЕМИ ІНДИКАТОРІВ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. В Україні вирішуються надзвичайно складні й відповідальні завдання, пов'язані з масштабністю глобальним проблем, які перебувають на порядку денному і становлять значні загрози бюджетній безпеці України, перешкоджаючи ефективному розвитку національної економіки. У статті наведено методичні підходи оцінювання рівня фінансової та бюджетної безпеки України. Акцентована увага, що основою фінансової стійкості держави в умовах глобалізації є удосконалення бюджетного процесу та напрями формування ефективної бюджетної системи з позицій безпечного розвитку, при цьому значне місце потрібно приділити питанням зміцнення бюджетної безпеки держави. Проаналізовано динаміку та сучасні тенденції індикаторів бюджетної безпеки. Розглянуто основні проблемні аспекти у сфері державних фінансів і державного боргу. Обґрунтовано необхідність удосконалення методичного підходу визначення рівня безпеки з урахуванням системних загроз та процесів глобалізації.

Ключові слова: бюджетна безпека, бюджетний процес, індикатори бюджетної безпеки, фінансова стійкість, глобалізація

Формул: 2, рис.: 3, таб.: 4, бібл.: 14

Svitlana Onishchenko

PhD (Economics),

Poltava National Technical University named after Yurii Kondratiuk,

Associate Professor at Department of Finance and Banking

Poltava, Ukraine

sponomarenko@list.ru

ANALYSIS OF THE EXISTING SYSTEM IN UKRAINE INDICATORS SECURITY BUDGET

Abstract. In Ukraine solve extremely complex and responsible tasks related to the scale of global problems that are on the agenda and poses a risk to public safety Ukraine, hindering effective development of the national economy. The article contains methodical approaches evaluation of financial and budgetary security of Ukraine. The attention that the basis of financial stability of the state in the context of globalization is to improve the budget process and in forming an effective budget system from the standpoint of safety, while important place should be given to strengthening fiscal security. The dynamics of current trends and indicators of budget security. The main problem issues in public finance and public debt. The necessity of improving the methodological approach to determine the level of security on the basis of system threats and globalization processes.

Keywords: security budget, budgetary process, indicators of budget

security, financial stability, globalization

Formulas: 2, fig.: 3, tabl.: 4, bibl.: 14

JEL Classification: F52, G30, G31, G32

Вступ. В сучасних умовах структурних перетворень та значного впливу глобалізаційних процесів зміна фінансових показників спричиняє різку зміну грошового попиту і пропозиції, і як наслідок здійснює суттєвий вплив на динаміку економічного розвитку держави в цілому. За таких умов набуває особливої актуальності своєчасний аналіз та прогнозування фінансових критеріїв й індикаторів бюджетної безпеки України.

Сучасна економічна ситуація в Україні демонструє, що одним із найвпливовіших чинників, який відчутно гальмує розвиток країни, є зростання до загрозливих параметрів боргового навантаження, надмірне залучення коштів на недосить вигідних умовах поряд з нераціональністю їх використання перешкоджають довгостроковому економічному зростанню та торпедують стан фінансової безпеки [Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України].

В умовах глобальних та трансформаційних змін однією із найважливіших економічних проблем в Україні, починаючи з років її незалежності, є зростання загроз фінансовій а, саме, бюджетній безпеці України. В першу чергу це зумовлено негативними тенденціями у соціально-економічній сфері, зокрема, розладом системи державних фінансів та фінансів господарюючих суб'єктів, що останніми роками все більш посилюється і проявляється в хронічному дефіциті державного бюджету.

Актуальність дослідження проблематики бюджетної безпеки на сучасному етапі пояснюється тим, що протягом багатьох років Україна має дефіцитний державний бюджет, що потребує залучення додаткових ресурсів у вигляді зовнішніх та внутрішніх запозичень, грошової емісії та інших заходів, які негативно впливають на рівень фінансової безпеки держави в цілому.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Значний внесок у розроблення методичних підходів щодо розрахунку рівня фінансової, бюджетної та інших складових економічної безпеки України та забезпечення безпечного рівня розкриті у роботах Є. Бушміна, З. Варналія, М. Каленського, С. Колодій, В. Корчинського, А. Крисоватого, Л. Лисяк, І. Луніної, С. Лушина, І. Лютого, В. Мартинюка, В. Мортікова, В. Опаріна, В. Федосова, Ю. Харазішвілі, І. Чугунова, А. Чухно, С. Юрія та ін. Вагомість цієї проблеми підтверджується низкою фундаментальних праць у галузі фінансової безпеки зарубіжних учених, серед яких: Дж. Лучіані, В. Кейбл, С. Роніс, Д. Лосмен. Концептуальні підходи до обґрунтування індикаторів фінансової безпеки досліджено такими вітчизняними фахівцями, як: О. Барановський, О. Власюк, Г. Дарнопих, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, В. Мунтіян, С. Пирожков, Л. Шемаєва та інших.

Але в сучасній економічній науці у методичному інструментарію бюджетної безпеки, класифікації індикаторів, теоретичному обґрунтуванні специфіки і напрямів удосконалення немає однозначності, тому багато питань є відкритими та дискусійними.

Метою дослідження є аналіз системи індикаторів бюджетної безпеки України.

Результати дослідження. Бюджетна безпека як ключова складова фінансової й економічної безпеки визначає здатність бюджетної системи

забезпечити платоспроможність й фінансову стійкість держави та є передумовою реалізації ефективної державної фінансово-економічної політики як основи досягнення національних економічних інтересів держави.

Аналіз бюджетної безпеки відображає рівень спроможності бюджетної системи забезпечити платоспроможність держави під час збалансування доходів і видатків та ефективне використання бюджетних коштів і виступає своєрідним індикатором й критерієм ефективності бюджетної політики та організації бюджетного процесу. Інтегральний показник бюджетної безпеки держави є дуже важливим і займає вагому місце серед показників, що визначають її фінансову та економічну безпеку держави.

Проблеми внутрішнього розвитку економіки України, динамічні зміни у глобальному економічному просторі та збільшення ступеня відкритості національної економіки викликають необхідність удосконалення методології оцінки рівня економічної безпеки держави з метою адекватного реагування на дестабілізуючі фактори [Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України].

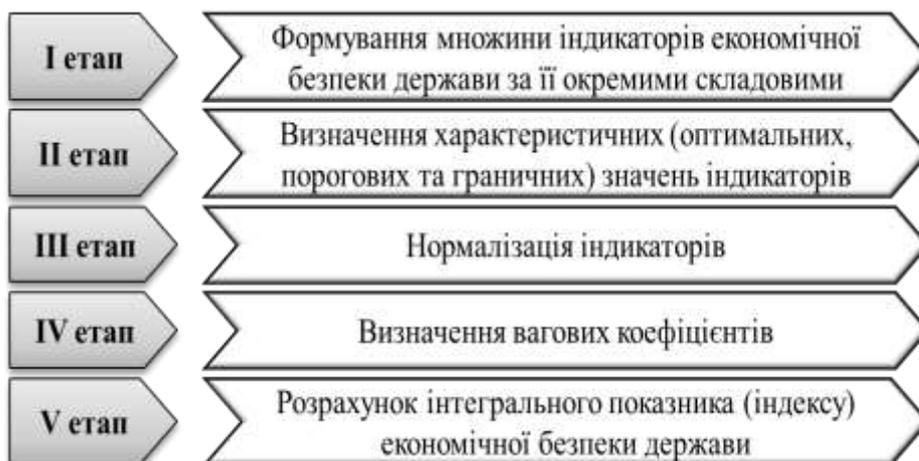
Економічна безпека держави характеризується, як вже зазначалося, великою кількістю показників, які з математичної точки зору утворюють множину ознак. У процесі діагностики економічної безпеки держави як складного соціально-економічного явища виникає необхідність агрегування всіх ознак множини (показників-індикаторів) в одну інтегральну оцінку.

Діагностика та моніторинг рівня економічної безпеки України здійснюється за Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29.10.2013 [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України]. Методика ґрунтується на комплексному аналізі індикаторів економічної безпеки держави. Як зазначалося вище, нею визначено перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхні оптимальні, порогові та граничні значення, а також порядок розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки, що дає можливість оцінити рівень економічної безпеки України як головної складової національної безпеки держави.

Дана методика офіційно використовується Міністерством економічного розвитку і торгівлі України для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності з метою виявлення потенційно можливих загроз економічній безпеці України. Розрахунки здійснюються щоквартально на підставі офіційних даних статистичного обліку Державної служби статистики України, Державної фіскальної служби України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міністерства фінансів України та Національного банку України [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України].

Методика розрахунку рівня економічної безпеки України широко використовується як органами виконавчої влади, так і науковими інститутами та іншими установами в межах їх компетенції для визначення рівня економічної безпеки держави за окремими її складовими з метою прийняття управлінських рішень щодо аналізу, попередження та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним економічним інтересам у відповідній сфері.

Методикою чітко визначено порядок розрахунку інтегрального індикатора (індексу) економічної безпеки України, що здійснюється за алгоритмом, який представлений на рис. 1.

Рисунок 1 – Алгоритм розрахунку інтегрального показника економічної безпеки України за офіційною методикою

Джерело: за свідченнями джерел [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України]

В основі процесу агрегування ознак знаходиться так звана теорія «адитивної цінності», за якою цінність цілого дорівнює сумі цінностей його складових. Оскільки показники-індикатори економічної безпеки держави мають різні одиниці вимірювання, то адитивне агрегування потребує приведення їх до однієї основи шляхом нормалізації цих показників.

Для кожного індикатора складових стану економічної безпеки України розроблені характеристичні значення, які визначають рівень економічної безпеки. Діапазон характеристичних значень кожного показника (індикатора) вимірюється від 0 до 1 (або від 0 до 100 відсотків) та ділиться на п'ять інтервалів [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України].

Приведення індикаторів, які є різними за типами (стимулятори, дестимулятори, змішаний тип), до інформаційної односпрямованості та розмірності тлумачень характеристичних значень відбувається шляхом нормування.

Присвоєння характеристичних значень певній величині індикатора складової економічної безпеки здійснюється за допомогою таких методів:

- аналогового методу (оптимальними вважаються значення індикатора в країнах, які визнані еталоном у цій сфері);
- визначення середніх значень, а саме "задовільного рівня" та "незадовільного рівня", здійснюється шляхом групування та узагальнення значень індикатора, які досягнуті в інших країнах світу);
- законодавчо-нормативний критерій (критичний або оптимальний рівень визначається відповідно до граничного рівня, закріпленого в національному законодавстві чи профільними міжнародними організаціями);
- експертної оцінки.

Присвоєння характеристичних значень для кожного індикатора здійснюється за формулами згідно офіційної методики [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України].

Нормування індикаторів здійснюється за допомогою лінійної функції таким чином, щоб характеристичні значення індикаторів потрапляли в зіставні за величиною інтервали. Перехід від абсолютних до нормованих значень індикаторів дозволяє вимірювати індикатори за шкалою від 0 до 1 або у відсотках: 0 відповідає 0 %, 1 – 100 %. Таким чином, отримане

нормоване значення індикатора характеризує своєю величиною ступінь наближення до оптимального значення 1.

Наступним етапом розрахунків є визначення вагових коефіцієнтів. Розрахунок інтегральних індексів за окремими сферами економіки та інтегрального індексу економічної безпеки в цілому визначається ієрархічно:

на нижньому рівні - індекси за окремими сферами економіки (зокрема фінансової безпеки, складовими якої є бюджетна, валютна, боргова безпеки тощо);

на верхньому - узагальнений індекс.

Розрахунок інтегрального індикатора за кожною сферою безпеки здійснюється за такою формулою (1):

$$I_m = \sum_{i=1}^n d_i y_i \quad (1),$$

де I_m - агрегований показник/субіндекс m -ї сфери економічної безпеки, де $m = (1, 2, 3 \dots 9)$;

d_i - ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс складової економічної безпеки;

y_i - нормалізована оцінка i -го індикатора.

Інтегральний індикатор економічної безпеки України (I) в цілому розраховується за такою формулою (2):

$$I = \sum_m d_m I_m \quad (2),$$

де d_m - ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску показника/субіндекса m -ї сфери економічної безпеки в інтегральний індекс економічної безпеки України;

I_m - агрегований показник/субіндекс m -ї сфери економічної безпеки, де $m = (1, 2, 3 \dots 9)$.

Таблиця 1 – Значення вагових коефіцієнтів окремих складових економічної безпеки України у її інтегральному індикаторі за сферами економіки

Субіндекси економічної безпеки	Значення вагового коефіцієнта
Виробнича безпека	0,1218
Демографічна безпека	0,0913
Енергетична безпека	0,1148
Зовнішньоекономічна безпека	0,1095
Інвестиційно-інноваційна безпека	0,1089
Макроекономічна безпека	0,1224
Продовольча безпека	0,1007
Соціальна безпека	0,1013
Фінансова безпека	0,1294

Джерело: візуалізовано автором за свідченнями джерел [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України]

Значення вагових коефіцієнтів b_j , визначених при розробленні Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, наведені в таблиці 1 [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України].

Отже, інтегральний індекс економічної безпеки України за методикою Мінекономіки визначається ієрархічно: спочатку індекси окремих сфер економіки, а потім – узагальнений індекс. За даним принципом можуть також визначатися індекси окремих сфер економіки, які, в свою чергу, складаються з кількох елементів. Так як, до складу фінансової безпеки входить боргова, валютна, бюджетна, грошово-кредитна, страхова та фондова безпека, вагові коефіцієнти яких були визначені також методом експертних оцінок, представлені в офіційній методиці Мінекономіки й наведені в таблиці 2.

Таблиця 2 – Значення вагових коефіцієнтів для розрахунку індексу фінансової безпеки України

Субіндекси фінансової безпеки	Значення вагового коефіцієнта
Банківська безпека	0,1723
Безпека небанківського фінансового ринку	0,1068
Боргова безпека	0,1746
Бюджетна безпека	0,2023
Валютна безпека	0,1686
Грошово-кредитна безпека	0,1753

Джерело: за свідченнями джерел [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України]

Таким чином, розрахунок рівня безпеки характеризується множиною показників, тому при її діагностиці виникає необхідність визначення кола цих показників та їх характеристичних значень. Базуючись на світовому досвіді дана проблема вирішується шляхом використання методу експертних оцінок. Але в зв'язку з динамічністю економічної системи існує необхідність регулярного коригування як переліку обраних показників-індикаторів, так і їх оптимальних, порогових та граничних значень з метою якнайширшого врахування потенційних загроз економічній безпеці держави.

Окрім цього, не менш важливим є визначення ступеню впливу кожного з показників на інтегральний індекс економічної безпеки. Ця проблема може бути вирішена тільки на основі значної кількості розрахунків з використанням економіко-математичних та статистичних методів, які, зокрема, визначені в Методиці розрахунку рівня економічної безпеки України. Для спрощення процесу цих розрахунків використовується відповідне програмне забезпечення.

Потреба контролю за рівнем дотримання національних інтересів у економічній сфері, управління цим процесом визначає необхідність проведення діагностики економічної безпеки в цілому шляхом оцінювання рівня її інтегрального показника, а також за окремими складовими через систему індикаторів, які описують стан економіки, та їх граничних значень, що характеризують умови, порушення яких спричиняє стан небезпеки або стан, що суперечить інтересам національної економіки. Автором запропоновано передбачити розрахунок прогнозних показників з метою

швидкого впливу на дестабілізуючі явища та своєчасного попередження загроз економічній безпеці держави.

Результати розрахунку показників бюджетної безпеки України за 2000-2014рр., відповідно до Методичних рекомендацій Міністерства економічного розвитку і торгівлі України щодо розрахунку рівня економічної безпеки, наведено у таблиці 3.

Таблиця 3 - Динаміка індикаторів бюджетної безпеки України у 2000-2014 рр.

№ з/п	Найменування індикатора	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1.	Відношення дефіциту/профіциту у державного бюджету до ВВП, %	0,41	-0,33	0,50	-0,39	-2,96	-1,80	-0,69	-1,36	-1,32	-3,89	-5,94	-1,81	-3,78	-4,45	-4,98
2.	Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, % до ВВП	-3,88	-2,73	-2,56	-0,70	-1,22	-0,50	-0,68	-0,91	-1,67	-2,18	0,22	-0,99	-0,69	-0,45	-1,02
3.	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, %	28,87	26,89	27,41	28,17	26,51	30,40	31,57	30,52	31,42	22,96	29,05	30,61	31,56	30,43	29,11
4.	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, %	18,31	16,32	20,07	18,21	17,17	16,24	9,40	5,92	4,23	19,24	17,54	21,86	26,67	33,04	47,27

Джерело: за свідченнями джерел [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України]

Від'ємна динаміка рівня бюджетної безпеки України за останні роки свідчить про вкрай недбалу політику фінансової безпеки. Насправді, ситуація у бюджетній безпеці є набагато гіршою, ніж показують розрахунки за офіційними індикаторами. Серед індикаторів бюджетної безпеки не враховані обсяги прихованого відтоку капіталу з України, корупційний податок з усіх видів економічної діяльності та фінансові зловживання з тендерних закупівель, які не публікуються офіційною статистикою. Як слідує з розрахунків, переважний вплив на фінансову безпеку має усі її складові, в першу чергу і динаміка інтегрального індексу бюджетної безпеки як результат взаємовпливу (табл.4).

Як бачимо, аналізований період характеризується ситуацією, коли більшість показників, що можуть відображати рівень бюджетної безпеки, перебували як у безпечній так і небезпечній зоні. Проте вже у 2013 р. внаслідок посилення економічної, політичної та фінансової кризи ситуація значно погіршується. Після нетривалого покращення у 2011 році (відношення дефіциту держбюджету до ВВП становило -1,8%) значення цього показника у 2014 році знову вийшло за граничнодопустимі межі і становило -4,98%.

У небезпечній зоні також перебувають відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету.

Суттєвим чинником, що породжує проблеми в сфері державних фінансів і здійснює вплив на бюджетну безпеку, є значне накопичення суми державного боргу. Державний борг можна розглядати з двох позицій: з одного боку, державне запозичення сприяє економічному зростанню країни, а з іншого – борг збільшує навантаження на державний бюджет. Тому

необхідно знайти оптимальне співвідношення між інвестиціями, економічним зростанням і внутрішніми та зовнішніми запозиченнями. Умови залучення нових позик мають оцінюватися з урахуванням здатності країни їх обслуговувати та ефективно використовувати. Динаміку державного боргу України за 2007-2014 роки представлено на рис. 2.

Таблиця 4 - Аналіз індикаторів бюджетної безпеки України у 2000-2014 рр.

№ з/п	Індикатори, одиниця виміру	Тип індикаторів, залежно від економічного змісту	Граничні значення	Фактичні значення		Динаміка нормалізованих значень	
				2013	2014		
1	Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, відсотків	Стимулятор / дестимулятор (змішаний тип А)	-4 – 6	-4,45	-4,98	↑	небезпечна зона
2	Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, відсотків до ВВП	Стимулятор / дестимулятор (змішаний тип А)	-1 – 2	-0,45	-1,02	↑	безпечна зона
3	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відсотків	Стимулятор / дестимулятор (змішаний тип А)	20 – 33	30,43	29,11	↓	безпечна зона
4	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету, відсотків	Дестимулятор (тип В)	10	33,04	47,27	↑	небезпечна зона

Джерело: Розраховано автором за свідченнями джерел [Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України]

Станом на 31 серпня 2015 року державний та гарантований державою борг України становив 1495 млрд. грн. або 70, 6 млрд. дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 976, 4 млрд. грн. (65,32% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу) або 46, 1 млрд. дол. США [Офіційний сайт Державної служби статистики України, Міністерство фінансів України].

Рисунок 2 – Динаміка державного боргу України за 2007-2014 роки
Джерело: за свідченнями джерел [Міністерство фінансів України]

Зростання державного боргу України відбулось в результаті зростання дефіциту державного бюджету. Це є причиною збільшення рівня інфляції, випереджання цін над виплатами заробітних плат, зростання залежності країни від зовнішніх кредиторів та поступової девальвації національної валюти, а отже і погіршення рівня життя населення, зменшення їх реальних доходів.

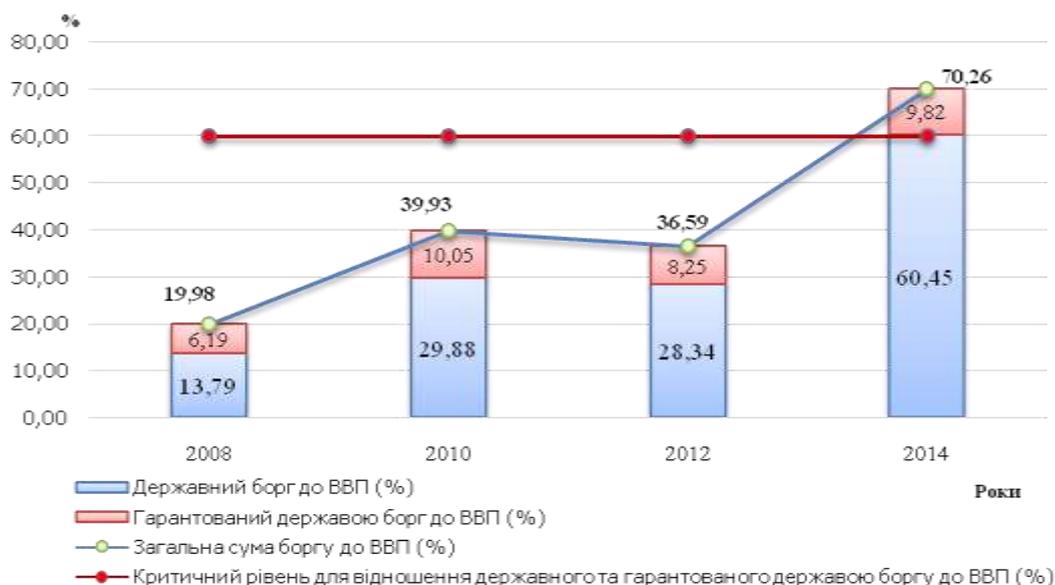
Динаміка внутрішнього боргу також є зростаючою. За наведеними даними можна зробити висновок, що збільшення державного боргу відбувається за рахунок як внутрішніх позик, так і зовнішніх позик. Взяті позики не забезпечують належного функціонування основного виробництва у країні та підтримання соціальної сфери. Вважається, що наявність внутрішнього боргу є більш сприятливим для фінансового розвитку країни, ніж зовнішні запозичення. Внутрішні запозичення є менш небезпечними ніж зовнішні, адже вони не спонукають до вивезення матеріальних цінностей з країни, а призводять до перерозподілу доходів в середині країни, однак вони стимулюють інфляцію та знижують інвестиційну активність. Вагомою складовою зростання внутрішнього боргу є заборгованість уряду за цінними паперами, за виплатами населенню та заборгованість перед комерційними банками. Аналізуючи вищезазначені показники, можна із впевненістю стверджувати, що прослідковується чітка тенденція зростання обсягів зовнішнього державного боргу. Зокрема найбільше його збільшення відбулося в період з 2008 до 2010 року, що зумовлено негативними наслідками світової економічної кризи, за два роки сума боргу зросла на 82,4 млрд. грн., тобто на 254 %. Найменший приріст зовнішнього державного боргу спостерігається у 2013 році і складає 208,9 млрд. грн, що на 6,89% більше ніж у 2012 році.

Станом на 01.01.2014 року обсяг зовнішнього державного боргу України становив 223,3 млрд. грн., що на 199,8 млрд. грн. більше по відношенню до 2007 року.

Результати проведеного аналізу свідчать, що загальна сума державного та гарантованого державою боргу за період з 2008–2014 рр. збільшилася у 3,5 рази (рис. 3).

Слід зазначити, що в Україні рівень зовнішньої заборгованості на одну особу значно перевищує допустимий рівень, тому що заборгованість з кожним роком збільшується, а темпи приросту населення постійно знижуються через несприятливу демографічну ситуацію в країні. Так, якщо кількість населення України в 2004 році становила 47,1 млн. осіб, то у 2013 році цей показник становив 45,4 млн. осіб [Офіційний сайт Державної служби статистики України]. Дані значення свідчать про стрімке зростання зовнішнього боргу та виникнення як системної загрози бюджетній безпеці України. Продовжуючи активно залучати зовнішні запозичення, Україна можливо і вирішить певні поточні проблеми, але тим самим збільшить борговий тягар на майбутнє, спричиняючи соціальну напругу в суспільстві.

Стрімке зростання загальної суми державного боргу у 2014 р. пояснюється процесами відсутності взаємоузгодження політичних та економічних інтересів, які не створюють необхідних передумов для запровадження ефективних та якісних змін у національній економіці, оздоровлення реального сектору економіки для забезпечення загальносуспільних цілей подальшого розвитку України.

Рисунок 3– Відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП України за 2008-2014 роки

Джерело: систематизовано автором за свідченнями джерел [Міністерство фінансів України, Eurostat : website].

Висновки. Об'єктивні тенденції взаємодії бюджетної сфери і грошово-кредитного ринку обумовлюють можливі масштаби узгодження бюджетної та монетарної політики, перспективи їх скоординованого впливу на розвиток національної економіки. Так безпосередня взаємодія та координація діяльності зазначених вище сфер наглядно прослідковується в процесі складання проекту державного бюджету на кожний наступний рік, що базується на прогнозних макропоказниках, серед яких виділяють індекси споживчих та оптових цін, номінальний обмінний курс гривні [Комеліна, Онищенко, Матковський, Пугач 2013].

Бюджетна політика повинна підсилюватись контролюючими заходами з боку НБУ щодо внутрішніх і зовнішніх порушень грошового обігу. На даний час НБУ є одним з учасників бюджетного процесу, а також уповноваженим органом, що може здійснювати пряме фінансування дефіциту державного бюджету. Хоча такий засіб скорочення бюджетного дефіциту є небажаним й вкрай небезпечним, оскільки призводить до зростання інфляції, але використовувався в українській практиці неодноразово.

Саме за умов виникнення інфляції спостерігається специфічний зв'язок між інфляцією та бюджетною політикою, який проявляється в тому, що інфляція, спотворюючи економіку, проковує виникнення інтересів інфляційної зацікавленості. До проявів цього можна віднести можливість переорієнтації податкової політики на вирішення фіскальних проблем за рахунок використання інфляційного процесу. Це стає можливим, коли спокуса поповнення доходів бюджету за рахунок інфляційних джерел надходжень реалізується на практиці. Формування бюджетної політики держави за умови дотримання інфляційної безпеки має використовуватися принцип інфляційної незалежності, що передбачає забезпечення нейтралізації відповідної зацікавленості і залежності формувань дохідної частини бюджетів усіх рівнів за рахунок інфляційних джерел надходжень.

В цих умовах існуючий в Україні методичний інструментарій, який

визначає бюджетну безпеку недостатньо враховує фіскальне навантаження, розмір тінізації економіки, інфляційні процеси та інші показники, що є ключовими для формування надходжень до бюджету. Оскільки бюджетна безпека є гарантом державної незалежності України, умовою її прогресивного економічного розвитку і зростання добробуту громадян. Для цього потрібно продовжувати процеси з удосконалення фіскальної системи, зменшивши податковий тягар для товаровиробників, що провокує несплату податків до бюджету та збільшує тіньовий сектор економіки, внаслідок чого недоотримується значна частина коштів до бюджету й збільшує його дефіцит і негативно відображається на розвитку економіки держави та рівні життя населення.

Тому перспективою подальших наукових розробок у цієї сфері є визначення відповідних індикаторів з урахуванням світового досвіду.

Література

- Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році».* – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
- Бородій, О. А. (2015). *Управління бюджетною безпекою України*. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.08 / О. А. Бородій; Чернігівський національний технологічний університет. – Черкаси. – 21 с.
- Бюджетний Кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI (із змінами і доповненнями).* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
- Варналій, З. С., Бугай, Т. В., Онищенко, С. В. (2014). *Бюджетний процес в Україні: стан та проблеми інституційного забезпечення: [монографія] /*. – Полтава: ПолтНТУ, 271 с.
- Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин»* від 26 квітня 2015 року № 79-19. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
- Комеліна, О. В., Онищенко, С. В., Матковський, А. В., Пугач, О. А. (2013). *Економічна безпека держави: оцінювання та стратегічні орієнтири забезпечення: монографія /*. – Полтава: ПНТУ, 202 с.
- Комітет Верховної Ради України з питань бюджету /* Офіційний сайт – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/publish/article?art_id=44997&cat_id=44826.
- Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України* (Наказ Мінекономрозвитку і торгівлі від 29.10.2013 р. №1277) // Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.kmu.gov.ua/>.
- Міністерство фінансів України.* Офіційний веб-портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>.
- Офіційний сайт Державної служби статистики України.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Теремцова, Н. В. (2011). Актуальні питання дослідження поняття стадії бюджетного процесу в Україні. – [Електронний ресурс] / Н. В. Теремцова // *Вісник НТУУ „КПІ”.* Політологія, соціологія, право. – № 1. – Режим доступу: http://visnyk-ppsp.kpi.ua/uk/2011-1/11%20-%201_9_%20-%2034.pdf.
- Eurostat : website.* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>.
- Rincon, A. (2006). *Soft-security within the Euro-Mediterranean partnership.*

University Institute for European Studies / Alfonso Rincon, Luis Emilio Ramos, Lucana Estevez. – CEU San Pablo University. Madrid, Spain,. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.go-euromed.org>.

Swanström, N. (2010). Traditional and Non-Traditional Security Threats in Central Asia: Connecting the New and the Old / Niklas Swanström // *The China and Eurasia Forum Quarterly. – Volume 8. – No. 2. – P. 35–51.*

References

Analitichna dopovid do Shhorichnogo Poslannja Prezidenta Ukraini do Verhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovishhe Ukrainy v 2015 roci». – Kyiv: NISD, 2015. – 684 s.

Borodij, O. A. (2015). *Upravlinnja bjudzhetnoju bezpekoju Ukrainy.* Avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ekon. nauk: 08.00.08 / O. A. Borodij; Chernigivs'kij nacional'nij tehnologichnij universitet. – Cherkasy, 21 s.

Bjudzhetnij Kodeks Ukrainy: Verhovna Rada Ukraïni; Kodeks Ukrainy vid 08.07.2010 № 2456-VI (iz zminami i dopovnennjami). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua>.

Eurostat : website. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>.

Komelina, O. V., Onishhenko, S. V., Matkovskij, A. V., Pugach, O. A. (2013). *Ekonomichna bezpeka derzhavi: ocinjvannja ta strategichni orientiri zabezpechennja: monografija.* – Poltava: PNTU, 202 s.

Komitet Verhovnoi Rady Ukrainy z pitan biudzhetu / Oficijnij sajt. Retrieved from http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/publish/article?art_id=44997&cat_id=44826.

Metodichni rekomendacii shhodo rozrahunku rivnja ekonomichnoi bezpeky Ukrainy (Nakaz Minekonomrozvitku i torgivli vid 29.10.2013 r. №1277) // Oficijnij veb-sajt Ministerstva ekonomichnogo rozvytku i torgivli Ukrainy. Retrieved from <http://me.kmu.gov.ua/>.

Ministerstvo finansiv Ukrainy. Oficijnij veb-portal. Retrieved from <http://www.minfin.gov.ua/>.

Oficijnij sajt Derzhavnoi sluzhby statystyki Ukrainy. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Rincon, A. (2006). *Soft-security within the Euro-Mediterranean partnership.* University Institute for European Studies / Alfonso Rincon, Luis Emilio Ramos, Lucana Estevez. – CEU San Pablo University. Madrid, Spain,. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.go-euromed.org>.

Swanström, N. (2010). Traditional and Non-Traditional Security Threats in Central Asia: Connecting the New and the Old / Niklas Swanström // *The China and Eurasia Forum Quarterly. – Volume 8. – No. 2. – P. 35–51.*

Teremcova, N. V. (2011). Aktualni pytannia doslidzhennia ponjattia stadii bjudzhetnogo procesu v Ukraini. / N. V. Teremcova // *Visnik NTUU „KPI”. Politologija, sociologija, parvo, № 1.* Retrieved from http://visnyk-ppsp.kpi.ua/uk/2011-1/11%20-%201_9_%20-%2034.pdf.

Varnalij, Z. S., Bugaj, T. V., & Onishhenko, S. V. (2014). *Bjudzhetnij proces v Ukrainy: stan ta problemy institucijnogo zabezpechennja: [monografija] /.* – Poltava: PoltNTU, 271 s.

Zakon Ukrainy «Pro vnesennja zmin do Bjudzhetnogo kodeksu Ukrainy shhodo reformi mizhbjudzhetnih vidnosin» vid 26 kvitnja 2015 roku № 79-19. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua>.

*Data przesłania artykułu do Redakcji: 18.01.2016
Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 16.02.2016*